

Bokmeldinger

JØRN HENRIK OLSEN (red.), *Kulturkristendom og kirke. Ny Mission nr. 1*. Dansk Missionsråd i samarbejde med Unitas Forlag, Valby 1999. 110 sider.

Det var ikke i forrige århundret, men i århundret før det at *Nordisk Missionstidsskrift* så dagens lys i «Kjøbenhavn», som det dengang het. Første årgang av tidsskriftet var 1890, og utgiveren var den danske prosten J. Vahl - «under medvirkning af præst Knudsen i Drammen og kyrko-herden Strömberg i Mønsterås, Sverige». Allerede tittelbladets språk markerte altså at det var et nordisk foretagende. Tidsskriftets historie ble lang og ærerik. Det nordiske elementet ble riktignok etterhvert mer tydelig i navnet enn i gavnet. Sverige og Norge fikk hver sine avleggere, og det nordiske tidsskriftet ble Dansk Missionsråds publikasjon. Nesten hundre år gikk det før utgiveren foretok en liten navnejustering. Tidsskriftet fremsto på 1980-tallet som *Mission. Nordisk Missionstidsskrift*. Nå er imidlertid også den æraen slutt. Som tidsskrift er den tradisjonsrike publikasjonen død og begravet ved dette århundreskiftet.

Hadde dette vært tegn på at misjonsinteressen og interessen for misjonskunnskap i vårt naboland var ved å lide samme skjebne, ville det hele vært å beklage. Det er ikke tilfellet. Flere ting tyder på at

vi snarere kan si tvert om. En av indikasjonene i så henseende er den lille boka vi her har foran oss. Tidsskriftet får nemlig sin etterfølger, ikke som et regulært tidsskrift, men i form av en ny skriftserie: *Ny Mission*, utgitt av Dansk Missionsråd og Unitas Forlag i fellesskap. Redaktør er den nye misjonsteologen ved København Universitet, dr.theol. Jørn Henrik Olsen, som annonserer at skriftserien skal formidle oppsummeringer av misjonsteologiske studier «som er verd at kommunisere til en bredere kreds end de traditionelle læsere af missionsstoff». NOTM hilser serien hjertelig velkommen.

Seriens første utgivelse bærer altså tittelen *Kulturkristendom og kirke* og inneholder i alt åtte artikler. De bringer til torgs tanker omkring kristendommens faktiske stilling i Danmark som i noen tid har vært gjenstand for en spennende missiologisk debatt i vårt naboland. Alle forskjeller til tross er vår norske situasjon så parallell at det som her formidles, har stor interesse også for oss. Hovedbidraget er en lengre artikkel av Hans Raun Iversen ved universitetet i København: «Kulturkristendom, kirkekristendom og karismatisk kristendom. Kristendomsformernes baggrund og samspill i folkekirken». Raun Iversen, en velrennomert kjenner av dansk og nordisk kirke, tar utgangspunkt i hva sosiologiske undersøkelser har avdekket omkring danskenes forhold til kristendom generelt og folkekirken spesielt, og opererer i sin analyse med tre kategorier.

«Kulturkristne» er det store flertall som tilhører folkekirken simpelt hen som del av det å være dansk, men som for øvrig er minimalt involvert i dens liv. «Kirkekristne» er de som mer bevisst tar ansvar for folkekirkenes liv og struktur, mens de han kaller «karismatiske kristne» drives til aktiv deltagelse av personlig overbevisning og engasjement. Iversen er klar over at den trefoldige kategoriseringen kan problematiseres og være kontroversiell, ikke minst om en spør hva den skal tjene til. Det interessante i vår sammenheng er imidlertid at han gjør kategoriseringen til en vesentlig forutsetning for forståelsen av hva det innebærer for kirken å være en misjonerende kirke i Danmark. I så henseende er bidraget utfordrende også for norske forhold, hvor det kan synes langt lettere å slå til lyd for folkekirken som åpen og inkluderende, enn som bekjennende og misjonerende.

Jeg kan ikke her presentere alle bokas øvrige artikler, selv om de kunne fortjent det. La to kommentarer være nok. Henrik Højlund, som siden 1993 har gjort tjeneste som sokneprest i Nord-Norge, bruker et hjertesukk om presten fra «et ærerikt menneske i sognet» som overskrift over sine refleksjoner: «Resten skal han bare gi faen i». Højlund stiller spørsmål ved begrepet «kulturkristne»: «Af teologiske og kirkelige grunde er det problematisk at anvende begreper som kulturkristne ... og lignende ord, for de giver skin af, at det kommer ud på det samme alt sam-

men, at vi alle er kristne for Vorherre. Det er vi ikke.» Højlund har et poeng. Vi kjenner den debatten fra vår hjemlige kontekst.

Endelig gir tidligere leder av Dansk Missionsråd, presten og misjonsviteren Mogens Jensen, et meget nyttig innspill med tanke på et fornyet språklig uttrykk for kirkens apostolitet. I den anglosaksiske verden har de senere årene uttrykket *missional* kommet til anvendelse. Det tales og skrives om "the missional church" som understrekning av kirkens essensielle natur som Guds kalte og sendte folk. Jensen plederer for å ta ordet i bruk i dansk kontekst. Språklig sett kan det importeres uten problemer, og i teologisk/kirkelig sammenheng har det tydelige paralleller i ord som diakonal, pastoral o.a. Dermed vil denne viktige siden ved kirkens vesen uttrykkes på dansk på en måte som det hittil har vært vanskelig å formulere liketil og greitt, og som dessuten har medført adskillige misforståelser. Dansk er ikke fjernere fra norsk enn at Jensens refleksjoner lar seg overføre 100%!

Alt i alt er Ny Mission nr.1 et vesentlig bidrag til fornyet besinnelse på hva kirkens missionale karakter innebærer for dagens situasjon i Danmark – og i de nordiske land for øvrig.

Jan-Martin Berentsen

JOSTEIN VORMELAND, *Otto Tank. Pioneren fra Rød herregård*. Genesis forlag, Oslo 1999.

Hvem var (Niels) Otto Tank? Ikke mange ville kunne svare på dette spørsmål, men i så måte deler Tank skjebne med en rekke betydelige nordmenn. Det er Jostein Vormelands fortjeneste at dette interessante og betydelige livsløp igjen blir trukket frem fra allmenn glemsel. Otto Tank tilhørte den absolutte overklasse i Norge, både politisk og økonomisk. Han ble født på Rød herregård i Halden i år 1800, sønn av den styrtrike statsråd Carsten Tank og den fromme Cathrine von Cappelen. Carsten Tank, som var Carsten Ankers søstersønn, og hadde nær forbindelse med Christian Fredrik, hadde utvilsomt store politiske ambisjoner for sin sønn. Men Otto Tank fulgte sin mors familietradisjon, og knyttet kontakter med herrnhutismen. En rekke brevvekslinger fra 1820-årene, blant annet med Jan Th. Kielland og med Tanks fetter, Jørgen Wright Cappelen som gikk på misjonsskolen i Basel, dokumenterer Otto Tanks religiøse utvikling. I 1830 ble Tank opptatt i brødremenigheten i Christiania, og han oppgav for godt den 'lyst til makt', og den politiske løpebane hans far hadde initiert. Han flyttet så til Christiansfeld, og ble senere gift med pastordatteren Mariane Früauf fra Herrnhut. I 1842 ble de sendt av menigheten til den hollandske kolonien Suriname (Nederlansk Guyana). Otto

Tank ble således en av våre første misjonærer. Hans fetter J.W.Cappelen har jo fått langt mer oppmerksomhet, på tross av at han faktisk aldri reiste ut. Vormeland forteller levende og godt om Otto Tanks arbeid i Suriname, men kunne kanskje forsøkt å skildre litt mer av hans personlighet. Otto Tank synes å ha opprettholdt den strenge, 'tarvelige' livsstil som preget hans embetsbrødre hjemme i Norge i 1840-årene, påvirket som de var av det latinske. Han levde som det folk han var satt til å tjene, og med sin ualminnelig sterke fysikk klarte han det bra. Mariane og en av deres to døtre døde etter kort tid av malaria. Kampen for de undertrykte, og for frigivelse av slavene ble en hovedsak for ham, og i 1847 dro han til Holland for å samle midler til misjonen og for å be den hollandske regjering bedre forholdene for slavene i Suriname. Det sirkulære om slaveriet han utgav i 1848, tilstilet guvernøren, kongen av Holland, koloniministeren og plantasje-eierne, er et betydelig aktstykk, som bar frukt i sin tid. Tanks arbeid i Suriname ble nå umulig. Men hans minne er hedret ved at en skole i hovedstaden Paramaribo er oppkalt etter ham, samt at det i 1968 ble reist en statue i byens sentrum, med innskriften 'Otto Tank, pleter voor Vrijdom' (frihetens forsvarer). I Amsterdam giftet Tank seg med den styrtrike, adelige og fromme Caroline van der Meulen, og overtok en formue på nærmere 70 millioner i dagens

pengeverdi. Etter et lengre opphold hjemme på Rød herregård dro de til Amerika. Her starter et nytt kapittel for Otto Tank, og blant norsk-amerikanerne er hans minne bedre bevart enn hos oss. Historien er både spennende og godt fortalt, og handler om Tanks forsøk på å grunnlegge et nytt Herrnhut i Amerika, en kristen-kommunistisk stat. Han kjøpte til sammen mer enn 8000 mål land ved Fox River i Wisconsin. I denne kolonien var Otto Tank den selvskrevne leder. Men brødrevennene hadde allerede sin pastor, nemlig A. M. Iversen fra Kristiansand, en av de første elevene fra Misjonsskolen i Stavanger. Jeg savner en litt grundigere innføring i de norske brødrevennenes historie i Amerika. John Olsen fra Farsund kom jo til Milwaukee allerede i 1846, og stod bak kallelsen av Iversen i 1849. Vormeland kunne gjerne gått inn på de sosial-historiske årsaker til at Tanks prosjekt mislyktes. 1848 er revolusjonens år i Europa. Alternativet til det europeiske klassesamfunnet, var det amerikanske demokrati, hvor ingen lenger trengte å stå med lua i hånda for prest eller proprietær. Tank forstod ikke de norske brødrevennenes frykt for igjen å bli som husmenn under aristokraten og proprietæren Otto Tank. Forholdet mellom Tank og immigrantene skar seg, Iversen tok med seg menigheten til et nytt område, og Tanks drøm falt i grus. Otto Tank ble boende i Tank Cottage, som velstående forretnings-

mann og filantrop. Han startet skoler og satset på vei og jernbanebygging. Han døde i 1864. Caroline Tank levde til 1891. Deres hjem og en større arkivsamling er nå bevart i Heritage Hill State Park.

La meg gjenta at Vormeland har gjort et solid arbeid, og skal ha stor takk for å ha ført Otto Tank frem fra den offentlige glemsel. Tank har en selvfølgelig plass i norsk misjonshistorie, men her har han da heller ikke vært ukjent. I dette tidsskrifts første årgang (NOTM 1947) finner vi en meget instruktiv artikkel om Tank, skrevet av Erling Danbolt. Danbolt er også hyppig innom Tank i sin doktoravhandling om Misjonstankens gjennombrudd i Norge. Men populære fremstillinger har vi ikke hatt før nå. Jeg har likevel ikke noe godt svar på hvorfor Otto Tank aldri ble 'folkeei', slik så mange andre norske misjonærer ble. Kanskje skyldes også dette hans aristokratiske bakgrunn, noe som jo skiller ham sterkt fra Skrefsrud.

Her må jeg tilføye min alvorligste anke mot Vormelands prosjekt. Han har ikke helt funnet sin sjanger. Helst burde han tatt hensyn til sin fortellerglede, og latt dette bli en populær bok, en 'Historien om Otto Tank'. I stedet har han forsøkt å skrive en historisk avhandling, med en rekke sitater, henvisninger i fotnoter og en fylldig litteraturliste til slutt. Her har han dessverre ikke lyktes. Flere steder søker Vormeland unødvendig mye støtte fra faglige autorite-

ter (som Sverre Steen) ved å sitere dem i hovedteksten. Boken er forsynt med 194 fotnoter. Normalt vil fotnotenes funksjon i en slik fremstilling være å gi leseren nøyaktige kildehenvisninger. Men Vormelands henvisninger mangler oftest sidetall, årstall, eller begge deler. Samtidig finnes det en rekke sitater i teksten, særlig fra brev, hvor kilde burde vært oppgitt. Notene gir oftest tilfeldige opplysninger som er uten interesse for saken. Et sitat fra et brev Otto Tank skrev til Jan Theodor Kielland, følges f.eks. av en note om tittelen på Henrik Steffens doktoravhandling. For øvrig er beretningen om Tanks utenlandsreise sammen med Nils Henrik Abel, B.M.Keilhau, N.B.Møller og Chr. Boeck spennende. Et annet interessant spørsmål ville vel være å knytte Steffens via sin fetter Grundtvig til Otto Tanks akademi-planer i Amerika. For ikke å snakke om Steffens egen dramatiske omvendelse, og overgang til å bli gammel-luthersk prest.

Men tilbake til Otto Tanks brev til Jan Th. Kielland. Mitt spørsmål var hvorfor ikke Vormeland oppgir kilden, som enten kunne være Danbolts avhandling fra 1947, eller Thraps etterlatte papirer, pakke 4, Riksarkivet i Oslo, eller mer sannsynlig: avskriften av brevene, som ble utgitt i Asker i 1968, og som feilaktig, men i likhet med Vormeland omtaler Jan Th. Kielland som Theodor Kjelland. Jeg savner dessuten en mer intens bruk av J.W. Cappelens brev til

Rønne, eller Tanks brev til Cappelen. Men her er arkivene trolig ikke benyttet, og kildene ikke oppgitt. Jeg vet ennå ikke om Vormeland har benyttet avskriften av Cappelens brev, som er i familiens eie, eller om han ikke har lest dem selv. Årsaken kan jo være at de fleste av disse sitatene finnes i de mange norsk-amerikanske historiske fremstillinger som omtaler Otto Tank. Vormeland oppgir noen av disse i litteraturlisten, men også her er det flere mangler. I litteraturlisten finner vi Th. Blegens utgivelse av Peter Testmans beskrivelse av sitt opphold i Amerika i 1838/39. Men denne boken inneholder knapt noe interessant for Vormeland, og er heller ikke sitert i teksten eller fotnotene. Derimot er historien om Otto Tank godt og grundig beskrevet i Blegens best kjente bok: *Norwegian Migration to America I* (NAHA, Northfield, Minnesota 1931), men denne er ikke oppgitt i litteraturlisten, om den da ikke skjuler seg bak en obskur henvisning til en bok Blegen ikke har skrevet (*Norwegians in America*). Vormeland har undersøkt materialet i Tank Cottage, men det finnes også en biografi skrevet av N.C.Lerdahl, samt diverse arkivmateriale om Tank i NAHA's arkiver ved St. Olaf College, som ikke er benyttet. Hjalmar Rued Holand skrev allerede i 1908 om De norske Settlementers historie (note 26), men hvorfor ikke oppgi sidehenvisning? Holand er jo benyttet og sitert gjennomgående i avsnit-

tet om Tank i Amerika. Når det henvises til Danbolt s. 87, hva er det som siteres? Er det hans avhandling eller hans artikkel? Eller note 82, hvor det kun står 'Etter sitat av Danbolt'. Erling Danbolts artikkel i *NOTM* fra 1947 er jo både god og instruktiv, og kunne gjerne vært brukt mer av Vormeland, ikke minst for å korrigere litteraturbruk og kildehenvisninger. Mine anførsler er dessverre ikke enkeltstående eksempler, men en gjennomgående tendens.

Jeg er klar over at siste del av denne anmeldelsen kan virke unødvendig pedantisk. Bakgrunnen for mitt pirkeri er bokens forord, hvor Vormeland skriver at han har benyttet primærkilder i USA, ved arkivene i Herrnhut og i København. Han har drevet kildestudier i Norge og fått hjelp av en rekke fagfolk i innland og utland. Det undrer meg at han da ikke har fått hjelp, verken av disse eller av Genesis forlag, til enten å fjerne det vitenskapelige apparat, eller til å skrive et forsvarlig henvisningsapparat og gi en anvendelig litteraturliste. Dersom man leser boken med ønske om å finne ut mer, og eventuelt forfølge tanker og tråder videre, får man lite hjelp. Men dersom man leser boken og helt glemmer noteapparatet, er det en god leseopplevelse som gir innblikk i en spennende person. For nettopp det skal Vormeland ha stor takk.

Vidar L. Haanes

LINDE BORGEN: *Levende ritualer ved livets og naturens overganger*. Med fotografier av Rune Eraker. Grøndahl Dreyer. 224 sider.

Mange kristne lever et rituelt kristenliv med andakt og gudstjenestebesøk. Dette er gamle kristne ritualer som har hatt sin bestemte form i lang tid, med få rituelle endringer. De er plassert innenfor en kristen kulturhistorie og har hentet inspirasjon fra teologiske reformer og kristne vekkelsesbevegelser. Er dette rituelle kristne livet i stand til å engasjere og inspirere mennesker i vår tid til et åndelig liv? Mange vil svare nei på dette spørsmålet. Linde Borgen, forfatteren av *Levende ritualer*, er en av dem. Hun har sammen med mange andre nordmenn søkt i flere religioner og kulturer (inkludert den kristne kulturarv) for å finne rituelle former som kan uttrykke viktige begivenheter og overganger. Ritualene og erfaringene med dem presenterer hun over 200 sider med en del fotoillustrasjoner.

Boka representerer et mangfold av ulike riter, private riter som bare en selv utformer, alt fra en personlig avslutning på dagen, til navnefest og vintersolverv med mange deltakere. Her er ritualer for den indre reise, den nære krets, for livets milepæler og naturens sykluser. Grovt sett kan boka deles opp i ritualer som tar opp årsyklusen og ritualer som behandler livssyklusen. En del av ritualene er skapt med utgangspunkt i

anledninger som vi vanligvis forbinder med familie, nære venner, høytid og kirke. Linde Borgens bidrag er alternativer til de kristne ritualene eller ritualer som kan kombineres med det kirken tilbyr. Her er forslag til bryllups- og begravelsritualer, men også helt nye anledninger til å skape et ritual. Kvinners overgangsalder er en slik anledning, den første menstruasjon er en annen. Ritualer for utskrivning fra sykehus og samlivsbrudd er andre.

Boka er kommuniserende, den snakker ikke til et liten gruppe utvalgt mennesker som er opptatt av new age eller abonnerer på bladet «Alternativt nettverk». Boka henvender seg til alle som er glad i ritualer og er opptatt av å uttrykke åndelig søken i rituelle former. Boka er ment som en hjelp til å skape en himmel over sitt liv og en dybde i sitt indre. Hennes forståelse av ritene er at de appellerer og kommuniserer med de dypere lag i vårt sinn. På tvers av religiøse og kulturelle skillelinjer har menneskene en felles måte å kommunisere på. Borgen mener at et tilbakeblikk på historien forteller oss at trangen til å ritualisere livet har fulgt mennesket fra ur-gammel tid. Hensikten med ritene er å oppnå dypere innsikt i sin egen opplevelsevne.

For en leser som ikke har andre åndelige opplevelser og rituelle erfaringer enn det et kristent liv i Norge kan tilby, er det selvsagt mye her som kan virke fremmedartet. Et godt botemiddel mot

at boka skal bli altfor eksotisk, er parallellene hun trekker til kristendommen og vår hjemlige religions rike rituelle tradisjoner. Selv om de fleste av de ritualene som presenteres i høy grad er personlig tilrettelagt, er de ofte inspirert av de kristne høytidene i kirkeåret. Forfatteren er også opptatt av mytene knyttet til ritualene og hvordan ulike trosretninger har omformet og omtolket dem, eller hvordan det samme temaet har kommet til uttrykk i andre religioner. Foruten interessen for kristendommen, presenteres ofte ritualer ved viktige overganger i naturen eller menneskers liv fra norrøn, samisk og nordindiansk religiøsitet med samme tematiske innhold.

Hvis dette er det første møte med det nyreligiøse miljøet i Norge, er det lett å bli slått av hvor enkle disse ritualene er. De er også forbausende lite fremmedartede. De har til og med elementer som finnes i en hvilken som helst kirke på en vanlig gudstjeneste søndag formiddag eller en andaktsstund i hjemmet. Tente lys og friske blomster er mye brukte gjenstander. I steden for lysgloben som vi ser i mange norske kirker, settes gjerne lysene på et bord eller på gulvet. I tillegg forekommer steiner, skjell og perler. I motsetning til de fleste kirker, er deltakeren i de nye ritualene samlet i en ring. Ringen er å regne som et nøkkelsymbol for de rituelle samlingene. Det er viktig at alle kan se hverandre og være i kontakt med hverandre. I steden for å reise seg opp og sette

seg ned og bevege seg rundt i kirkerommet, danser deltakerne i disse nye ritualene i ring. Ritualene starter og begynner vanligvis med en enkel ringdans. Felles sang, oftest synging av vokallyder (chanting), er nærmest faste innslag, men enkle repeterende sanger med norsk tekst forekommer også. Ritualene åpner opp for personlig medvirkning der hver og en gir noe av seg selv til fellesskapet, eller til det rituelle subjekt som ofte er årsaken til den rituelle samling. De fire himmelretninger og deres symbolske betydning er et tilbakevendende tema. I ritualene finner vi også uttrykk som vi kjenner fra den kristne tradisjon som bønn og velsignelse, selv om hvem man sender bønnene til og hvem som velsigner, ser ut til å være like varierende som det er antall deltakere i ritualer.

Det er opp til hver enkelt deltaker å fylle ritualene med sin tro og religiøse orientering. Et karakteristisk trekk ved nyreligiøsitet er at åndeligheten ikke har noe med bestemte trosforestillinger eller religiøse forpliktelser å gjøre, men har blitt et spørsmål om følelser og opplevelser. Det religiøse er med andre ord redusert til noe høyst privat. Dette er et trekk ved vår tid som vi sannsynligvis vil se mer av i tiden framover. Det er de religiøse elementene som passer best til den livssituasjonen man står oppe i som hentes fram. Felles for menneskene som deltar i Borgens rituelle miljø er at de tror på en åndelig virkelighet. Hvilken

religion, eller åndelig retning man henter inspirasjon fra, vil variere fra ritual til ritual.

Den som hadde forestillinger om at dette var noe veldig ekspressivt og kreativt tar feil. Jeg blir slått av hvor forutsigbare ritualene er, ja så like og enkle de er i formen. Kanskje er det en fellesmenneskelig erfaring at hvis en rite skal kunne fungere, så må den være ganske enkel og forutsigbar? Linde Borgen har også trukket fram noen eksempler på riter som ikke har vært like vellykket. Kritikken har gått på at de ikke har vært lett å delta i fordi de var for tunge og omfattende. Ritualene har rett og slett slitt ut deltakerne, og en har ikke kunnet finne hvile i det som har skjedd.

Generelt kan en si at kravene til å føle noe og delta aktivt i disse alternative eller nyreligiøse ritualene er store. Sånn sett har de en del fellestrekk med den kristne karismatiske gudsdyrkelsen. Meningen er at deltakeren skal bli berørt, få en opplevelse og kjenne på de dypere lag i seg selv. For et statskirkelem kan det lett oppleves som et krav til prestasjon. Er det nødvendigvis slik at en rite fungerer best når en har store følelsesmessige erfaringer? Dekker ikke ritualene også et behov for å kunne hvile i riten, i fellesskapet, i stillheten, i høytiden, i kontakten med Gud uten å måtte prestere noe eller å være så aktiv? Linde Borgen stiller strenge krav til inderlighet og setter sånn sett likhetstegn mellom rituell aktivi-

tet og personlig engasjement. Bare gjennom en individuell aktiv innsats kan en få et utbytte av den rituelle handling. Riktignok kommer hun inn på at det finnes andre kvaliteter enn det aktive personlige bidraget i ritualer. I presentasjonen av et vintersolvervritual, oppsummerer hun: "Skulle jeg få noe ut av slike ritualer måtte jeg forbli åpen og tålmodig, for å finne den dypere følelse av mening (s. 195)". Dette er muligens en erfaring som hun deler med benkesliterne i kirken søndag formiddag, eller andre som har levd lenge innefor én bestemt religiøs tradisjon.

Et annet rekk ved dette rituelle livet er at ritene er utpreget individualistiske. Dette illustreres godt ved de symbolske gjenstandene som tas i bruk. Objekter som har spesiell betydning for de som deltar, og som en ønsker å dele med andre er et vanlig innslag. Dette forutsetter et eget forhold til gjenstandene vi omgir oss med. Jeg er ikke sikker på om alle ville være i stand til å finne symbolske ting som uttrykker noe ved en selv og som lar seg overføre til andre, selv ikke hvis en fikk god tid på seg. Borgens forståelse av gode ritualer er at de må være nære og personlige, deltakerne skal bidra med musikk, sang, dikt eller en historie. Ikke bare er valg av bidrag til det rituelle fellesskapet individualistisk. Det gjelder også den åndelige dimensjonen man søker, og hva en måtte ønske å legge i ritualene. Det er opp til hver enkelt

å avgjøre om en tilber Kristus, forfedre, udefinerbare eller definerbare åndsmakter, objekter som har krefter i seg eller om en rett og slett ønsker å komme i nærkontakt med sine egne sanser. Det er individet som bestemmer ritualets motiv og adressat.

Mye av utgangspunktet til Linde Borgen for å søke i flere religioners kultur og historie, har vært å finne anledninger og former som tar folks livssituasjon på alvor. I flere sammenhenger skriver hun negativt om kirkens ritualer fordi hun opplever at de ikke møter folk der de er. Hun kritiserer de kirkelige begravelseritene for å være alt for korte. Hun mener at en ikke kan ta farvel med et menneske bare ved tre salmer og en liten minnetale fra presten. En knapp halvtime i ett sykehjemskapell og deretter ordner begravelsesbyrået resten, synes hun ikke er et verdig farvel. Denne kritikken av den kirkelige gravferd tror jeg ikke hun er alene om, også mange som er engasjert i kirken vil stille seg bak hennes kritikk. Like interessant er det å lese om de ritualene hun har funnet meningsfulle i kirken, men som er lite kjent for kirkelig aktive, bl.a. Norges Kristelige Studentforbunds teknomesse, Modum Bads overgangsriter ved hjemreise og Den norske kirkes 8. mars-liturgi.

Den svenske religionssosiologen Gøran Gustafsson er av den oppfatning at nyreligiøsitet ofte fremstilles som en bevegelse, men at det mer er snakk om en "beve-

gelse i tiden" enn en organisert bevegelse. Levende ritualer er en meget god innføring i de nyreligiøse strømningene i vår norske samtid, slik de kommer til uttrykk i individers og gruppers praktisering av sin åndelighet. Linde Borgen har gode evner til å kommunisere med den tiden hun lever i. Presentasjonen bærer preg av at hun er en erfaren journalist (redaktør av tidsskriftet Folkevett). Stoffet presenteres på en lett og fortellende måte til lesere uten spesielle forkunnskaper om ritualer og nyreligiositet. Dette framstår ikke som rart og eksotisk, men som en oppriktig lengsel etter å leve som et åndelig menneske, og finne en måte å uttrykke denne lengselen på. Dette et behov kirken må ta på alvor for at en skal kunne møte den tiden vi lever i. Her trengs det

fra de som jobber med formidling av kristen tro og kunnskap i første omgang en tenkning omkring hvilket potensiale for religiøs mening som ligger i overgangssituasjonene. Dernest bevisstgjøring omkring hva de kirkelige overgangssituasjonene faktisk gir av religiøs mening og betydning for de som benytter seg av dem. De som i tillegg er opptatt av innføring av nye kristne ritualer ved markering av viktige hendelser i livet, eller fasene i årets rytme, skulle få en del igjen for å lese denne boka, ikke minst bokas siste kapittel som er tenkt for ritualskapere. Her kan de som ønsker hjelp til å utvikle kirkelige ritualer også motta råd og tips til planlegging og gjennomføring.

Ida Marie Høeg